

Dějiny trestního práva

Právo v letech 1918–1950

Ladislav Vojáček

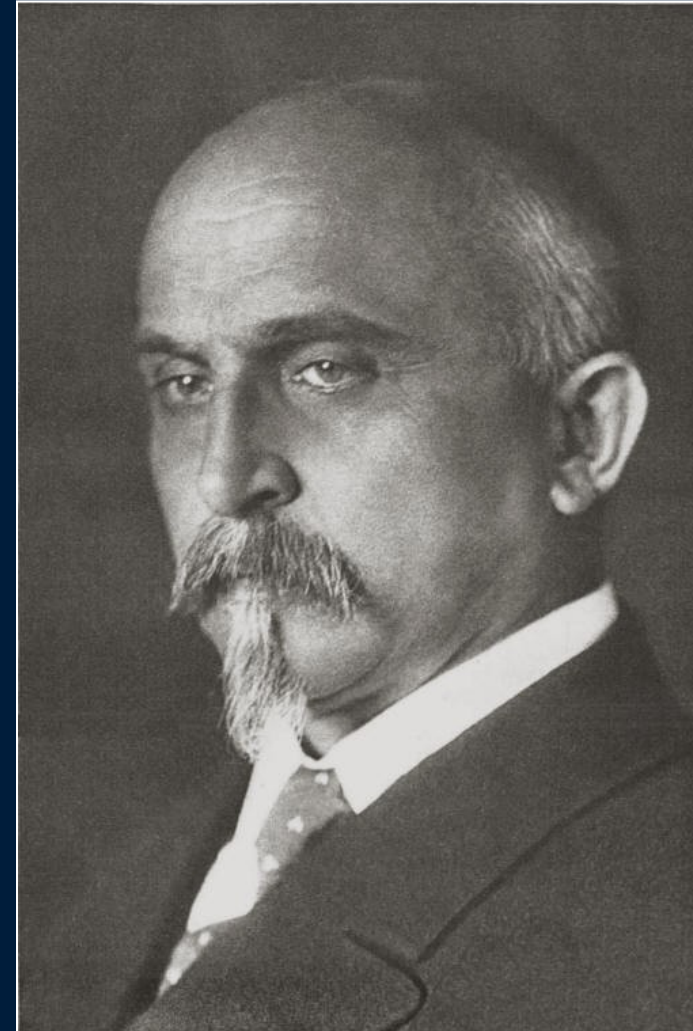
lav@mail.muni.cz

Osnova prezentace

1. K právu obecně
2. Soudní soustava a státní zastupitelství I. ČSR
3. Trestní právo hmotné I. ČSR
4. Trestní právo procesní I. ČSR
5. II. Česko-Slovenská republika
6. Protektorát Čechy a Morava
7. Slovenský stát

1. Zákon č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného československého státu

- první ústavní provizorium
- vyhlášení samostatného státu
- Národní výbor československý
= nejvyšší státní orgán
(= zákonodárce a nařizovatel)
- recepce
  - práva
  - státního aparátu

V den vítězství es. revoluce
a nové samostatnosti národa

sepsal D'abís Rašín.
zákon

Originál právo vláda
československé republiky

vydaný Národním výborem dne 28. října 1918 ^{uložil}
^{pro archiv} **loukup**

Samostatný stát československý vstoupil v život zachována byla povinnost
dosavadního předmluvce se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upre-
ven byl nový představitel k novému státnímu životu, Národní výbor
jmenem Československého národa jako vykonavatel státní přechodnosti
nářizuje:

Článek I

Státní formou československého státu vůči Národní shromáždění ve složení
má s Československým Národním Radou v Paříži jako orgánu celonárodní
vše národa. Věc se tak stane vykonávanou přechodností státní
výbor.

Článek II.

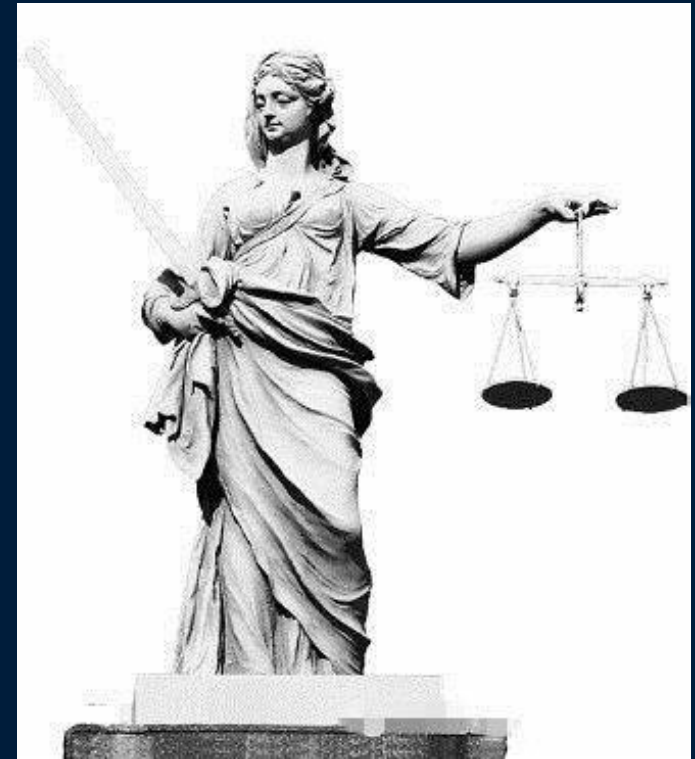
Všecky dosavadní zákony a nařízení zůstávají prozatím
v platnosti. *off. H. H. H.*

Recipované uherské trestní předpisy – hmotné právo

- (neschválený trestní kodex 1843)
- (Prozatímní právní pravidla)
- zrušení tělesných trestů a vězení v okovech (1871)
- trestní zákon o zločinech a přečinech (Codex Csemegi; 1878)
- trestní zákon o přestupcích (1879)
- novelizace 1897 a 1908
- trestní stíhání zahalečů a tuláků (1913, 1914, přísnější tresty)
- tiskový zákon (1914)
- zákon o ochraně cti (1914)

Recipované uherské trestní předpisy – procesní právo

- i po roce 1848 stavovské rozdíly
- Prozatímní právní pravidla
- zákon o trestním řízení (1896)
- 1908 – podmíněné odsouzení
- zákon o soudech mladistvých (1913)

Problémy z nejednotnosti práva

- neznalost právního řádu druhé části republiky
- odlišnosti při aplikaci nových předpisů
- nedostatek slovenských právníků
- úředníci a právníci z českých zemí na Slovensku
- nedostatek znalců uherského práva na Nejvyšším soudě
- normotvorba Ministra s plnou mocí pro správu Slovenska

Unifikace práva v ČSR

- zejm. občanskoprávní, obchodněprávní a trestněprávní předpisy
- ministerstva spravedlnosti a unifikací
- zatímní návrh obecné části trestního zákona 1919 /dělení na zločiny a přečiny podle „nízké pohnutky činu“; koncepce účelového trestání → neurčité odsouzení (jen horní hranice); v zásadě zákaz trestu smrti; podmíněčné odsouzení/
- profesorská osnova 1926 (stejně zásady)
- návrh trestního řádu 1929
- ministerská osnova 1936 (tradičnější pojetí, ale přesto podstatná reforma platného zákona)

Zásahy do vlastnických vztahů

- (1918 – zákon o obstavení velkostatků)
- předpisy pozemkové reformy:
  - záborový zákon (č.215/1919 Sb.)
  - přidělový zákon (č. 81/1920 Sb.)
  - náhradový zákon (č. 329/1920 Sb.)
- socializační zákony (č. 143 – 145/1920 Sb.)

Jiné stránky ekonomického života

- zákon č. 84/1919 Sb. zmocňující ministra, aby provedl okolkování bankovek a soupis jmění za účelem uložení dávky
- zákon č. 12/1920 Sb. o podnicích, které mají sídlo mimo území československého státu (nostrifikace podniků)
- zákon o nekalé soutěži (č. 111/1927 Sb.)
- kartelový zákon (č. 141/1933 Sb.)

2. Budování soudní soustavy

- recipované soudy = dualismus
- doplnění vrcholných instancí: NS, NVS, NSS (1918)
- přesídlení NS do Brna
- konstituování Ústavního soudu
- vznik Státního soudu (z. č. 51/1923 Sb.)
- vznik kmetských soudů (tiskové věci, místo porot)
- **unifikace soustavy řádných soudů (1928)**
- soudy mládeže
- vznik pracovních soudů (místo živnostenských soudů)

Soudní soustava

veřejnoprávní

Ústavní soud

Nejvyšší správní soud

Volební soud

civilní a trestní

řádné soudy
(čtyřstupňová soustava)

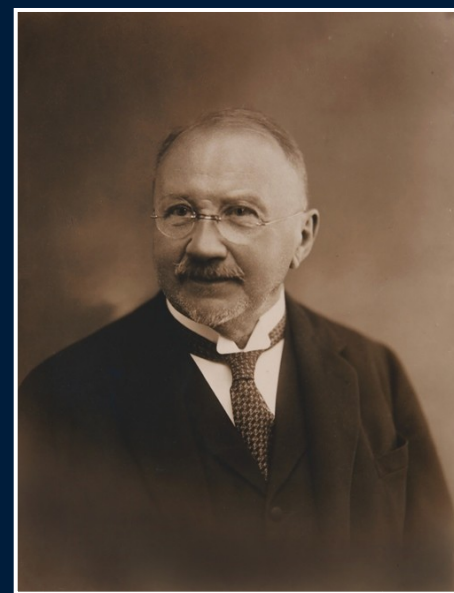
mimořádné soudy

rozhodčí soudy

vojenské soudy

Řádné soudy po roce 1928

- ústava:
  - oddělení od správy; státem zřízené soudy; ústnost a veřejnost řízení (výjimky); veřejné vyhlášení rozsudku
  - soudci ustaveni natrvalo; nezávislí; vázáni jen zákonem
- zákon č. 201/1928 Sb. z. a n., o úpravě některých organizačních otázek v oboru soudnictví
  - okresní soudy
  - krajské soudy (sborové soudy I. instance)
  - vrchní soudy (sborové soudy II. instance)
  - Nejvyšší soud (první předseda A. Popelka)

Specializované trestní soudy, vojenské soudy

- **Státní soud** (u NS v Brně, soudci jmenováni na dobu tří let, od roku 1935 vrchní soudy)
- **trestní porotní soudy** (nově 1919; 12 porotců, 3 soudci; při krajském soudu; těžké obecně kriminální delikty + politické delikty)
- **kmetské soudy 1924** (některé tiskové věci, např. urážka tiskem)
- **vojenské soudy** (brigádní soudy – divizní soudy – Nejvyšší vojenský soud)

Státní zastupitelství

- úkol: stíhání veřejnožalobní trestné činnosti
- organizace vychází z organizace soudní
- při NS úřad generálního prokurátora
  - (+ zástupci: generální advokáti, 1929 náměstek generálního prokurátora)
- státní zastupitelství u vrchních soudů
- státní zastupitelství u krajských soudů
- u okresních soudů jen funkcionáři státního zastupitelství (často vysloužilí úředníci bez právnického vzdělání)

3. Trestní právo hmotné

- zákon proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních č. 309/1921 Sb.
  - delikt útisku (za určitých podmínek i stávka)
  - rušení shromáždění svolaného v souladu se zákonem
- **zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb.**
  - nová úprava protistátních trestných činů
  - přijetí urychlil atentát na A. Rašína
  - rozhodoval Státní soud
- zákon o zřízení nucených pracovních kolonií (č. 102/1929 Sb.)
  - žebráci, tuláci a zahaleči, kteří spáchali zločin proti majetku
- **předpisy tiskového práva, o pozemkové reformě, správní předpisy**

Zákon na ochranu republiky

- Hlavy:
  - úklady o republiku
  - poškozování republiky a útok na ústavní činitele
  - ohrožování míru v republice a její vojenské bezpečnosti (proti politickému a sociálnímu radikalismu a proti revizionismu)
- Delikty:
  - násilná změna ústavy, odtržení části území, ozbrojené povstání, prorada, zrada státního tajemství, vojenská zrada ad.
  - nedovolené ozbrojování, rušení obecného míru, výzva k neplnění zákonných povinností nebo k trestným činům, schvalování trestných činů, státu nepřátelské sdružování, napomáhání k návratu členů bývalé panovnické rodiny, nedovolené najímání vojska ad.
- mnohé skutkové podstaty formulovány vágně

Předpisy tiskového práva

- tiskový zákon z roku 1863 (+ novela 1868)
- uherský tiskový zákon 1914
- místo neschváleného návrhu tiskového zákona zákon z roku 1924
  - zavedl kmetské soudy
  - v řízení na ochranu cti ztížil pozici žalovaného
- 1933 obsáhlá novela tiskového zákona (malý tiskový zákon)
- 1933 zákon o ochraně cti

Zákon o ochraně cti z roku 1933

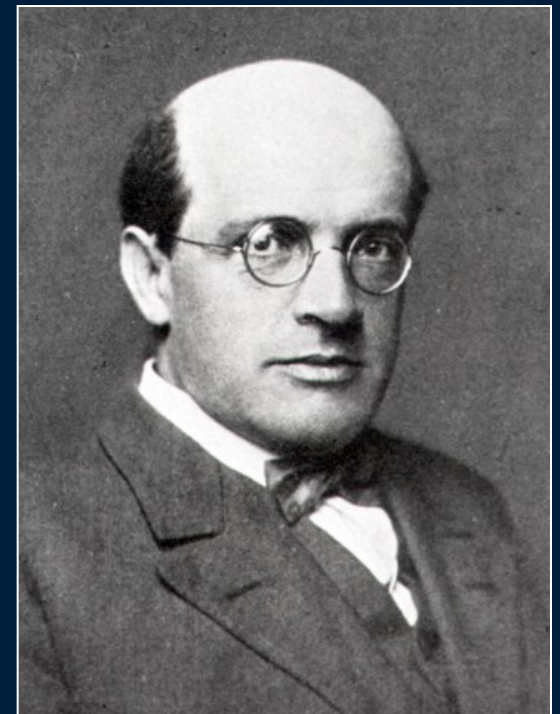
- charakteristické rysy deliktů:
  - převážně soukromožalobní povaha
  - ohrožovací charakter
  - verbální podoba
- delikty:
  - urážka
  - pomluva
  - utrhání na cti
  - + výčitka trestního stíhání nebo trestu
- zpřísnění trestních sazeb; upraveny důvody vylučující trestnost; podmínky, za nichž se provádí důkaz pravdy a omluvitelného omylu; upuštění od potrestání

Správní předpisy

- zákon č. 300/1920 Sb. o mimořádných opatřeních, částečně modifikovaný zákonem č. 125/1933 Sb.
- zákon o potulných cikánech (č. 117/1927 Sb.)
- zákon o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran (č. 201/1933 Sb.)
- zákon o obraně státu č. 131/1936 Sb.

4. Trestní právo procesní

- recipované trestní řády (v zásadě trojinstanční řízení)
- zákon o podmíněčném odsouzení a o podmíněčném propuštění (č. 562/1919 Sb. z. a n.)
- zákon o Státním soudu (č. 51/1923 Sb. z. a n.)
- řízení o tiskových deliktech (č. 124/1924 Sb. z. a n.)
- zákon o soudnictví nad mládeží (č. 48/1931 Sb. z. a n.; J. Kalab)

5. Česko-Slovenská republika 1938-1939

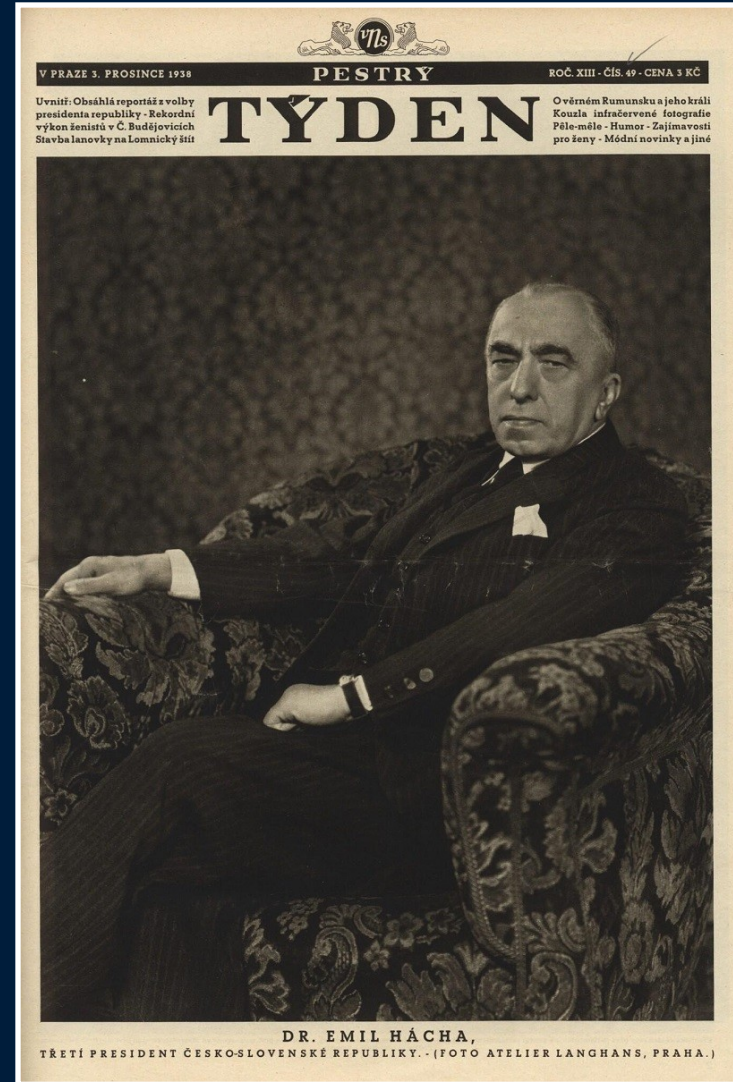
■ zákony o autonomii Slovenska a PR

- rozšíření kompetence Ústavního soudu
- vytvoření soudní soustavy na čele s Nejvyšším soudem + správní soudnictví

■ zmocňovací ústavní zákon č. 330/1938 Sb. z. a n.

= výrazné posílení výkonné moci

- prezident: dekrety s mocí ústavního zákona
- vláda: nařízení s mocí zákona

WIR DANKEN UNSERM FÜHRER

6. Právo v Protektorátu

Vedle sebe platily:

- a) protektorátní předpisy /*recipované, *nové protektorátní (vlády a říšského protektora)/
- b) říšské předpisy /trestněprávní i pro české obyvatelstvo (útoky proti říši)/
  - = prolomení principu teritoriality

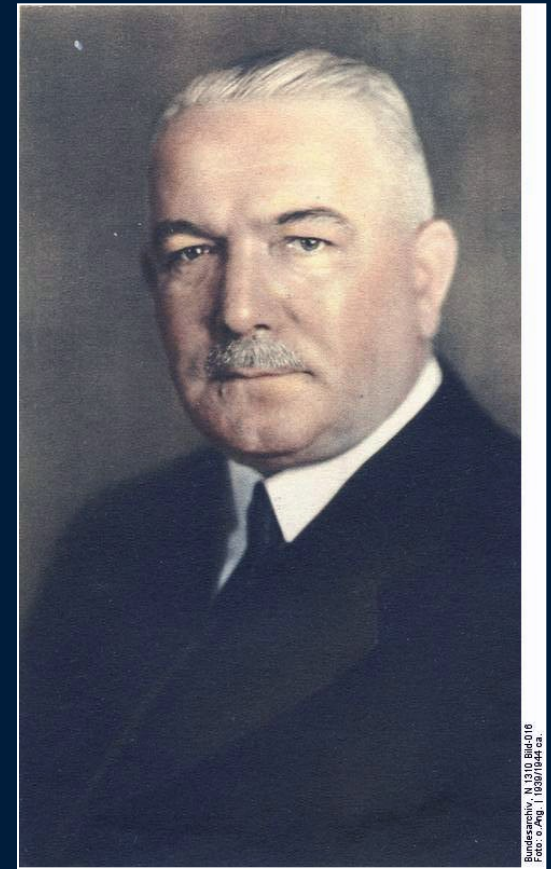
Soudy v Protektorátu

- vlastní protektorátní
  - v podstatě beze změn (+ omezení působnosti ve prospěch říšskoněmeckých soudů)
- říšskoněmecké soudy
  - úřední soudy (kompetence okresních, místní působnost krajských)
  - dva německé zemské soudy
  - vrchní zemský soud
  - + Sondergerichte (5; zkrácené řízení; bez možnosti odvolání)
  - + Lidový soudní dvůr v Lipsku (velezrada)
  - stanné soudy (Heydrichův civilní výjimečný stav z 27. 9. 1941; cca 5000 rozsudků smrti)

Trestněprávní předpisy

- nařízení o používání trestního práva (15.03.1939)
- nařízení o německém soudnictví v Protektorátu (1939)
- nařízení o výkonu trestního soudnictví v Protektorátu (1939)
- zrušen vojenský trestní zákon (1939)
- nařízení o Národním soudu (souzení představitelů zahraničního odboje)

K. von Neurath

7. Soudní soustava Slovenského státu

- ústava a zákon o organizaci soudů 1942
- řádné soudy:
  - okresní (samosoudce)
  - krajské (samosoudce i senát)
  - vrchní (2; tříčlenný senát)
  - Nejvyšší soud (pětičlenný senát)
- Nejvyšší správní soud
- Vrchní pojišťovací soud
- Ústavní senát (ústavnost opatření Stálého výboru; nařízení vlády a mocí zákona; nařízení vydaná místo zákona)
- Státní rada (trestní stíhání prezidenta, předsedy vlády a jejích členů)
- státní zastupitelství (u krajských a vrchních a u NS)

Děkuji za pozornost!

JEST TO KRÁSNÉ POSLÁNÍ, BÝTI HISTORIKEM ČESKÝM,
ALE BEZ NÁPOJŮ OPOJNÝCH SE TO DĚLAT ROZHODNĚ NEDÁ.